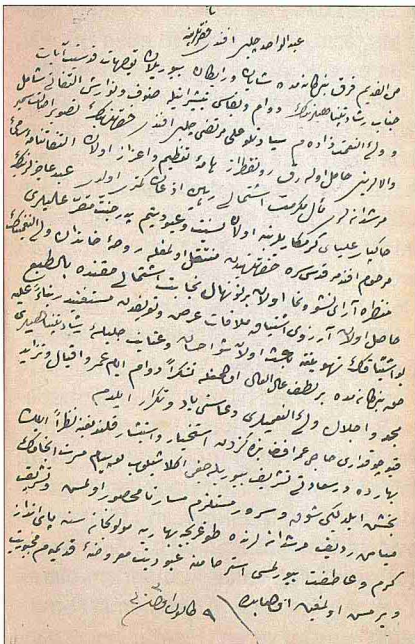

XIX. yüzyılda yetişen büyük ney virtüozlarından biri olan Hüseyin Fahreddin Dede, ney çalışmalarına Beşiktaş Mevlevihânesi neyzenbaşı Sâlih Efendi'nin yanında başladı, daha sonra neyzen Yûsuf Paşa ile devam ettirdi. Bir ara Şeyh Abdülhalim Efendi'den de ney dersleri aldı. Pürüzsüz ve tok nağmelerle yaptığı taksimlerin taklit edilemeyecek derecede mükemmel olduğu belirtilmektedir. Talebelerinden Mehmet Suphi Ezgi onun bu taksimlerinden övgüyle bahseder.

Bestelediği eserlerin en önemlisi ace-maşıran âyiniidir. İlk mukabelesi 29 Nisan 1885'te Bahariye Mevlevihânesi'nde yapılan bu âyin Mevlevî mûsikisinin başta gelen örneklerinden biri olarak kabul edilir. Bunun dışında günümüze bir peşrev ve iki saz semâisiyle beş şarkısı ulaşmıştır. Çok sevdiği karcıgar makamında bestelediği kâr notaya alınmadığı için unutulmuştur. Hüseyin Fahreddin Dede'nin beraber meşke katıldığı mûsikînasırlardan bazıları şunlardır: Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Mehmed Celâleddin Dede, Galata Mevlevihânesi şeyhi Seyyid Atâullah Dede, Behlûl Efendi, Medenî Aziz Efendi, Tanbûrî Kâmil Dede, Yeniköylü Hasan Efendi, Bolâhenk Nûri Bey.

Hüseyin Fahreddin Dede'nin Abdülvâhid Celebi'ye yazdığı bir mektubun süreti (Abdûlbaki Baykara özel koleksiyonu)

Hüseyin Fahreddin Dede, kayınbiraderi Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Mehmed Celâleddin Dede ve Galata Mevlevihânesi şeyhi Mehmed Atâullah Dede ile beraber nazârî mûsikî çalışmaları yaparak Türk mûsikisinin ilmî şekilde incelenmesi yolunda ilk adımları atmış, elde ettiği bilgileri talebelerinden Rauf Yektâ Bey, M. Suphi Ezgi ve Hüseyin Sadettin Arel'e aktararak onların bu konuda eser vermesine sağlam bir zemin hazırlamıştır.

Batı notasını ve Fransızca'yı iyi bilen, mevlevihânedeki Fransızca ve mûsikî dersleri de veren Hüseyin Fahreddin Dede'nin yetiştirdiği talebeler arasında Kâzım Uz, İsmâil Hakkı Bey, Mehmet Münir Kökten, Zekâîzâde Hâfız Ahmed Irsoy, neyzen Mehmed Emin Yazıcı, neyzenbaşı Cemal Dede ve kendisinden yirmi yıldan fazla ney meşketmiş olan Nurullah Kılıç bilhassa zikredilmelidir.

Rauf Yektâ Bey, yayımlamış olduğu *Esâtîz-i Elhân* adlı seride Fahreddin Dede ile ilgili bir çalışmasını neşredebildiğini söylemiş, ancak bu yayın gerçekleştirilmemiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Mûsikisi Devlet Konservatuarı Temel Bilimler Bölümü'nde Ahmet Şahin tarafından *Hüseyin Fahreddin Dede Hayatı ve Eserleri* adıyla bir mezuniyet çalışması yapılmıştır (1990).

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Fahreddin Dede, *Mecmûa*, Mevlânâ Müzesi İhtisas Ktp., nr. 7467; a.mlf., *Mektup Defteri* (Abdûlbaki Baykara özel kütüphanesi); Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, V, 183-188; *Sicill-i Osmânî*, IV, 565; Rauf Yektâ, *Esâtîz-i Elhân I: Hâce Zekâî Dede Efendi*, İstanbul 1318, s. 30; a.mlf. – Mehmed Ziyâ, *1328 Sene-i Mâliyyesine Mahsus Musavver Nevsâl-i Osmânî*, İstanbul 1328-30, s. 271-283; Lutfî, *Târîh*, X, 64; Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevihânesi*, İstanbul 1329, s. 251, 266-267, 274; a.mlf., *İstanbul ve Boğaziçi*, İstanbul 1928, II, 242; *Osmanlı Müellifleri*, I, 180; İbnülemin, *Son Asır Türk Şâirleri*, s. 347-349; a.mlf., *Hoş Sadâ*, s. 192-204; Ezgi, *Türk Musikisi*, V, 451-453; Ergun, *Türk Şâirleri*, III, 1385-1389; a.mlf., *Antoloji*, II, 507-511, 649; *Türk Musikisi Klasiklerinden Mevlevî Âyinleri*, İstanbul 1938, XVI, 827-836; Veled Çelebi İzbudak, *Canlı Tarihler: Hâtıralarım*, İstanbul 1946, s. 24-25; Mustafa Rona, *Yirminci Yüzyıl Türk Musikisi*, İstanbul 1970, s. 45; Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1974, s. 378-386, 528; Abdûlbaki Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1993, s. 309, 316, 340; "Şeyh Hüseyin Efendi", *MM*, sy. 4 (1948), s. 19; Zâkir Şukri Efendi, "İstanbul Tekkeleri Silsile-i Meşâiyih", *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, sy. 2, İstanbul 1980, s. 107-108; "Bahâriye Mevlevihânesi", *İst.A*, IV, 1854-1856; "Fahreddin Dede Efendi (Hüseyin)", a.e., X, 5481-5482; Öztuna, *BTMA*, I, 279-281; Ekrem Işın, "Hüseyin Fahreddin Dede", *DBİst.A*, IV, 107-108.

NURİ ÖZCAN

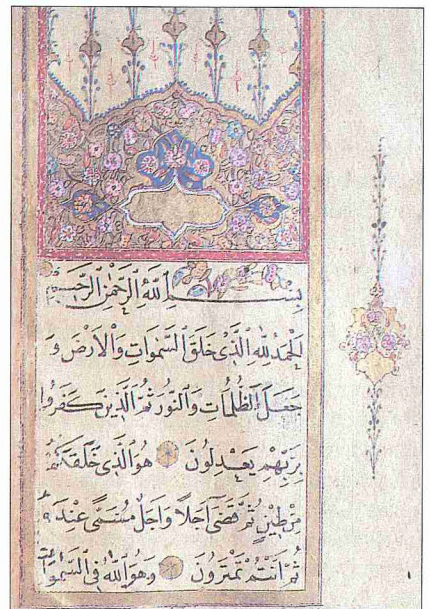
HÜSEYİN HABLÎ

(ö. 1157/1744)

Osmanlı hattatı.

Anadolu'da Akçakavak kasabasında doğdu (günümüzde biri Bilecik Gölü'ne bağlı Akçakavak köyü vardır). Babasının adı Ramazan'dır. Hüseyin Efendi İstanbul'a geldiğinde önce Galata-Kulekapı'da mum fitilciliğiyle uğraşmış, ardından Eminönü-Zindankapı'da ipçilik yapmıştır. Bu sebeple halk arasında İpçi (Habîl) Efendi adıyla tanınmış, eserlerinde de Hüseyin-nû'l-Hablî veya Hüseyin b. Ramazan imzasını kullanmıştır. Anbârîzâde İmâm Derviş Ali'den (İkinci) aklâm-ı sittet'i öğrenip 1120'de (1708) icâzet aldığı gibi daha sonra hocasına damat olmuştur. Müstakimzâde'nin anlattığına göre güreşe meraklı olan Hüseyin Hablî, bir defasında Yenikapı Mevlevihânesi yakınındaki meydana devrin meşhur pehlivanı Çuhadar Veli ile güreşmiş ve onu yenmişti. Bu sporun meraklılarından olan Hâfız Osman da seyrettiği bu müsabakayı talebesi Anbârîzâde Derviş Ali'ye anlatırken Hüseyin Hablî'nin ondan hat öğrendiğini duyunca kendisiyle görüşmek istediğini söylemiştir. Buna rağmen Hüseyin Hablî Hâfız Osman'la tanışmamıştır. Bu hadiseden anlaşıldığına göre 1120'de (1708) icâzet

Hüseyin Hablî'nin en'âm-ı şerifinin ilk sayfası (Türkpetrol Vakfı koleksiyonu)

alan Hablî'nin hat sanatını öğrenme müddeti on yıldan daha fazla sürmüştür, çünkü Hâfız Osman 1110'da (1698) vefat etmiştir. Bu sebeple Kebecizâde Mehmed Vassî'nin düzenlediği hattat silsilenâmesinde yer alan, "Kırk dört yaşında yazıya başlamış ve kırk beş yaşında icâzet almıştır" ifadesini kabul etmeye imkân yoktur.

Hüseyin Efendi, Beyazıt'taki Eski Saray'da meşk muallimi olarak vazifeliyken 1145'te (1732) "kâtib-i sarây-ı sultânî" sıfatıyla Topkapı Sarayı'nın hat hocalığına ve Eminönü'ndeki Yeni Vâlide Camii'nin ikinci imamlığına getirilmiş, ayrıca Aya-sofya mektebinde de hat muallimliği yapmıştır.

Birçok mushaf, en'âm, delail, evrâd, kıta, murakka' (TİEM, nr. 2472, 1149/1736) yazan Hüseyin Hablî 1157 yılı Şabanının ilk günlerinde (1744 Eylül ortaları) vefat ederek Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir, kabri bugün yok olmuştur.

Hâfız Osman'dan bu yana süregelen hattatlar silsilesinde muteber mevkî ve çok sayıda talebesi bulunan Hüseyin Hablî'nin yetiştirdiği mühim isimler şunlardır: Yahyâ Fahreddin (İmam Sarı Yahyâ), Mehmed Hamdi (Karalamacı), Yamakzâde Sâlih, Derviş Ali (Üçüncü) ve İbrâhim Affî.

BİBLİYOGRAFYA :

Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 172-173; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 108; Cl. Huart, *Les calligraphes et les miniaturistes de l'orient musulman*, Paris 1908, s. 162-163; Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 38; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, s. 145, 287; [M. Uğur Derman], "Hüseyin-i Hablî", *TA*, XIX, 427.

M. UĞUR DERMAN

HÜSEYİN HÂLİD BEY (1853-1920)

Türk müzikisi bestekârı.

İstanbul'da doğdu. Makâm-ı Seraskerî Muhâsebat Dairesi mümeyyizlerinden Hâfız Said Bey'in oğludur. Küçük yaşta Enderun'a alındı. Müsiki kabiliyetiyle dikkati çekerek kısa zamanda Muzika-i Hümayun'a geçti. Temel müsiki bilgilerini buradan edindiği anlaşılmaktadır. Bir müddet sonra müezzin-i şehriyâriler arasında yer alan Hâlid Bey bu vazifesinde sermüezzinliğe kadar yükseldi. Sermüezzinlik görevine hangi padişah zamanında getirildiğine dair bilgi mevcut değilse de bunun II. Abdülhamid döneminde olması kuvvetle muhtemeldir. Bu görevinden kolağası rütbesinde iken emekliye ayrılan Hâlid Bey Üsküdar'da Nuhkuyusu'ndaki

evinde vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'nın Selimiye Tekkesi karşısındaki bölümüne defnedildi. Ağabeyi Kemânî Ali Haydar Bey, eserlerinde Türk müzikisi makam ve usullerini kullanmasıyla tanınan ilk operet bestekârlarındandır.

Saraydaki görevinden dolayı Müezzin Hâlid ve Müezzinbaşı Hâlid Bey olarak da anılan Hüseyin Hâlid, bestekârlığının yanı sıra iyi bir kanun icracısı ve müsiki hocası olarak da bilinmektedir. Dinî ve din dışı sahada bestelediği eserlerden tevşih, ilâhi, saz semâisi ve şarkı formlarındaki on altısı günümüze ulaşmış olup bunlar arasında güftesi Aziz Mahmud Hüdâyî'ye ait, "Sadr-ı cem'i'l-mürselin sensin yâ Resûlallah" mısraı ile başlayan düğâh tevşihî en meşhurlarındandır. Talebeleri arasında Bulgurlulu Hâfız Hüsnü ile kendisinden kanun dersi alan Abdülkadir Töre özellikle zikredilmesi gereken sanatkârlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Türk Musikisi Klasiklerinden İlahiler (İstanbul Konservatuarı neşriyatı), İstanbul 1933, II, 115; Ergun, *Antoloji*, II, 633, 645; Mahmut Ragıp Gazimihal, *Türk Askerî Muzikaları Tarihi*, İstanbul 1955, s. 104; Şengel, *İlahiler*, II, 71; IV, 48-49; Kıp, *TSM Saz Eserleri*, s. 9; *TSM Sözlü Eserler*, s. 72, 79, 128, 188, 296, 297, 351, 370; Gültekin Oransay, "Yayınlanmış Türk Din Musikisi Sözlü Anıtlarının Ezgileyicileri", *AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, III, Ankara 1977, s. 183; Öztuna, *BTMA*, I, 321.

NURİ ÖZCAN

HÜSEYİN HÂLİS EFENDİ (ö. 1919)

Son dönem
zâkirbaşlarından, bestekâr.

İstanbul'da doğdu ve burada yaşadı. Döşemeci İbrâhim Efendi'nin oğludur. Son devrin meşhur zâkirbaşlarından Balat İmamı diye tanınan Hâfız Hasan Efendi'den faydalandı ve ondan pek çok ilâhi ve şuşul meşketti. Bu arada hıfzını tamamladı. Evka'f Mahkemesi mümeyyizliği yaptı ve Şehremini'de Remî Mehmed Efendi Kâdirî Dergâhı şeyhliğinde bulundu. 7 Muharrem 1338 (3 Ekim 1919) tarihinde vefat ederek tekkenin hazîresine defnedildi. Kardeşi Şeyh Râşid Efendi devrinin önemli zâkirbaşı ve müsikîşinaslarından. Son dönem zâkirbaşlarından Selâhatin Gürer de yeğenidir.

Kıyâmî ve devrânî zâkirbaşlarından olan Hüseyin Hâlis Efendi, zâkirbaşılıktaki şöhreti kadar dinî eserleriyle de bestekârlıktaki gücünü ortaya koymuştur. No-

tası günümüze ulaşmış altı ilâhisinden güftesi Eşrefoğlu Rûmî'ye ait, "Ben dost hevâsına düştüm" mısraı ile başlayan rast ilâhiyle güftesi Ümmî Sinan'a ait, "Erenlerin sohbeti ele giresi değil" mısraı ile başlayan bayatî ve düğâh ilâhileri meşhurdur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ergun, *Antoloji*, II, 490, 660; Şengel, *İlahiler*, I, 78; II, 70; Töre, *İlahiler*, IX, 219, 232, 237, 240-241; Öztuna, *BTMA*, I, 323.

NURİ ÖZCAN

HÜSEYİN b. HAMDÂN b. HAMDÛN

(حسين بن حمدان بن حمدون)

Ebû Abdillâh (Ebû Ali) Hüseyin
b. Hamdân b. Hamdûn
b. el-Hâris el-Adevî et-Tağlibî
(ö. 306/918)

Abbâsîler'in Hamdânîler'e mensup
vali ve kumandanlarından.

Hamdânîler'e adını veren Hamdân b. Hamdûn'un oğlu, aynı hânedanın kurucusu kabul edilen Ebû'l-Heycâ Abdullah'ın kardeşi ve Halep Hamdânî Emîri Seyfûddevil'e'nin amcasıdır. Abbâsî halifeleri Mu'tazid-Billâh, Müktefi-Billâh ve Muktedir-Billâh dönemlerinde çeşitli görevlerde bulunan Hüseyin, Hamdânîler'in kuruluşunda önemli hizmetleri görülen bir emirdir.

Hüseyin'in tarih sahnesine çıkışı, Hâricî isyancılarından Hârûn eş-Şârî'nin müttefik olan babasının Erdümüş Kalesi'ni ona bırakarak kaçması ile başladı (282/895). Sorumluluğu yüklendiği ilk günlerde askerî dehasını kullanarak kaleyi Halife Mu'tazid-Billâh'a teslim eden Hüseyin onun en çok güvendiği yardımcılarında biri oldu. Hüseyin'in ilk görevi Hârûn eş-Şârî'nin takibi ve yakalanması oldu. Bu sayede daha önce şart koştuğu üzere hem hapisteki babasını serbest bıraktırdı, hem kabilesi Tağlib'in ödemesi gereken vergisini affettirdi, hem de 500 kişilik bir süvari birliğinin kumandanlığını elde etti (283/896). Cibâl bölgesinde Bekir b. Abdülâziz b. Ebû Düle'f'e karşı düzenlenen hareketlerde Hüseyin kendini gösterdi. Hüseyin b. Hamdân, Abbâsî hilâfetine asıl hizmetlerini Suriye ve Irak'ı kasıp kavuran Karmatîler'e karşı verdiği mücadelelerle yaptı. Halife Müktefi-Billâh tarafından Karmatî lideri Hüseyin b. Zikrevayh'i takiple görevlendirilen Muhammed b. Süleyman'ın ordusunda sağ kanat kumandanı olarak görev aldı. Kendine "mehdî, emîrül'l-mü'minin" unvanı veren Hüseyin'in yakalan-